

NIEUWE REVU

NUMMER 15, 10 APRIL 2024

Cartoonist Willem Holtrop: tegendraads tot op het bot (p.28)

Zuid-Afrika: zwarte boeren veroveren witte wijnwereld (p.48)

+ Ultieme climax: pornqueen Jenna Jameson is 50 geworden (p.60)

Jim Deddes tourt langs de theaters met de *JOARDY-Show*. Wij spraken de typetjeskoning over zijn internethit Harco de Huilonman, het leven als acteur en zijn grondige hekel aan het BN'erschap: 'Wie de fuck is Peter Gillis?'

'IK BEN

EEN SOORT

ELON MUSK'

28

WILLEMS WERELD
Cartoonist Holtrop schopt nog steeds tegen heilige huisjes

36

IN DE AAP GELOGEERD
De haatliefdeverhouding van Lopburi met de duizenden langstaartmakaken

48

DE DRUIVEN VAN ZUID-AFRIKA
Verslaggever Fred de Vries dook in de witte wereld van de zwarte wijnboeren

56

WORLD PRESS PHOTO
De hoogmis van de fotografie is in het land. Kom dat zien

60

JENNA WORDT 50
De Queen of Porn veroverde de wereld maar kende vooral veel dieptepunten.

Inhoud

REVVU
EDITIE 15, 2024
10 APRIL

42

GROOT INTERVIEW JIM DEDDES
'Ik ben een soort Elon Musk, ik ben continu aan het doorbeuken'

04

INTUSSEN IN NEDERLAND

10

PARDON LUL NIEUWS

12

WIE DENKT
Katja Schuurman wel dat zij is?

18

WERELD IN BEELD

68-73

PREVIEW TV, MUZIEK & FILM

columns

11 BART NIJMAN
De wetteloze ideologie die Hamas drijft, wordt ontzien

17 LUKK KOELMAN
Rob Bauer is een salonstrateeg die geen belang hecht aan de waarheid

75 JAMES WORTHY
De binnenkant van mijn hoofd is als seks in een hangmat. Alles schommelt.

78 LEON VERDONSCHOT
Open brief aan Charlene de Carvalho-Heineken

rubrieken

28

Eh, prins... je vrouw, de koningin, heeft rare pacifistische praatjes. Doe er iets aan.

Ze is gek! Ik zal ingrijpen.

36

56

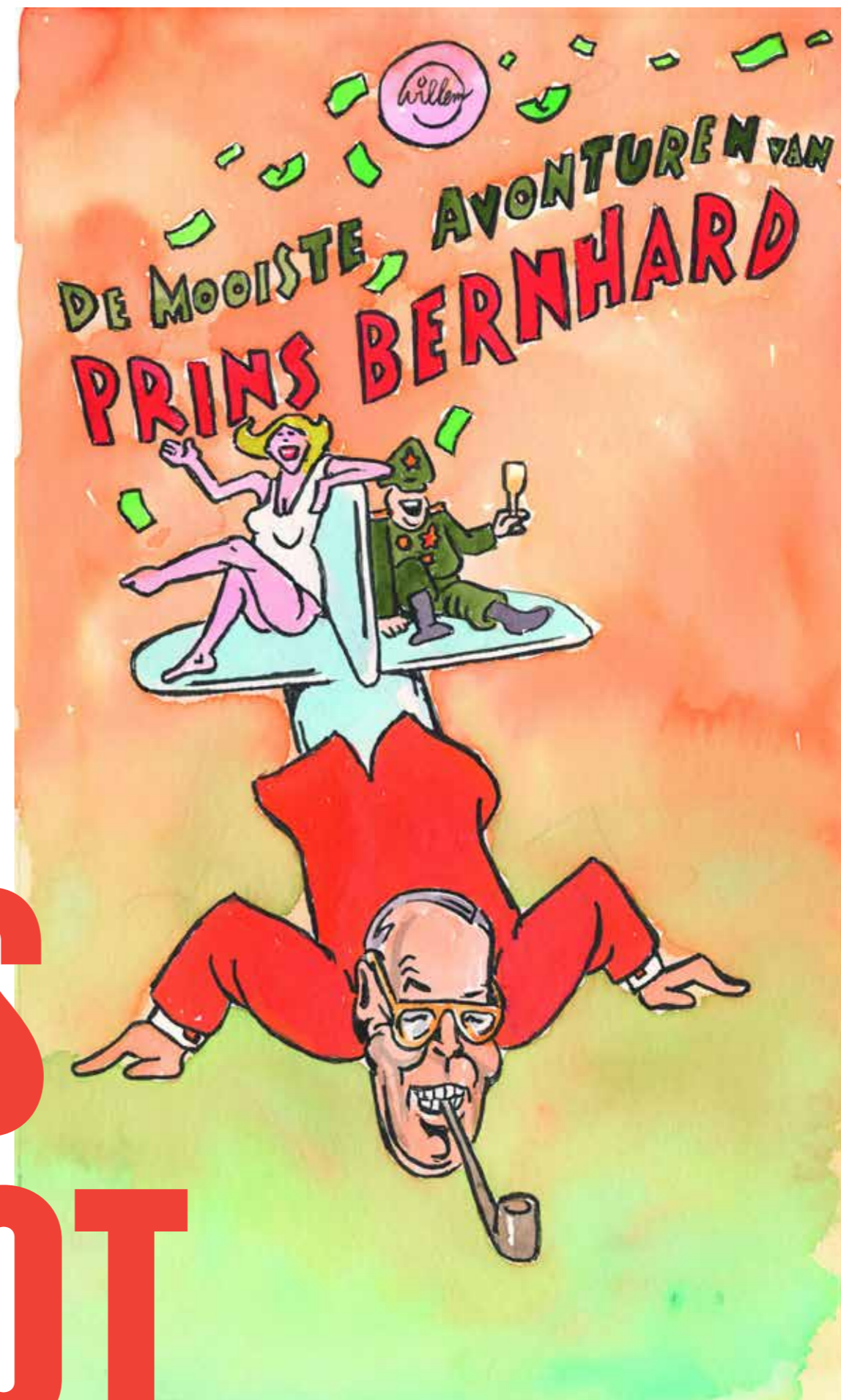
60

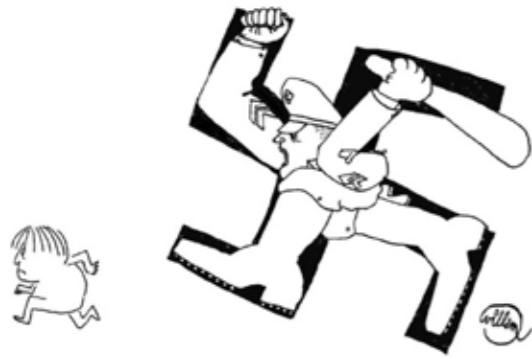

TEKST MARK VAN DEN TEMPEL

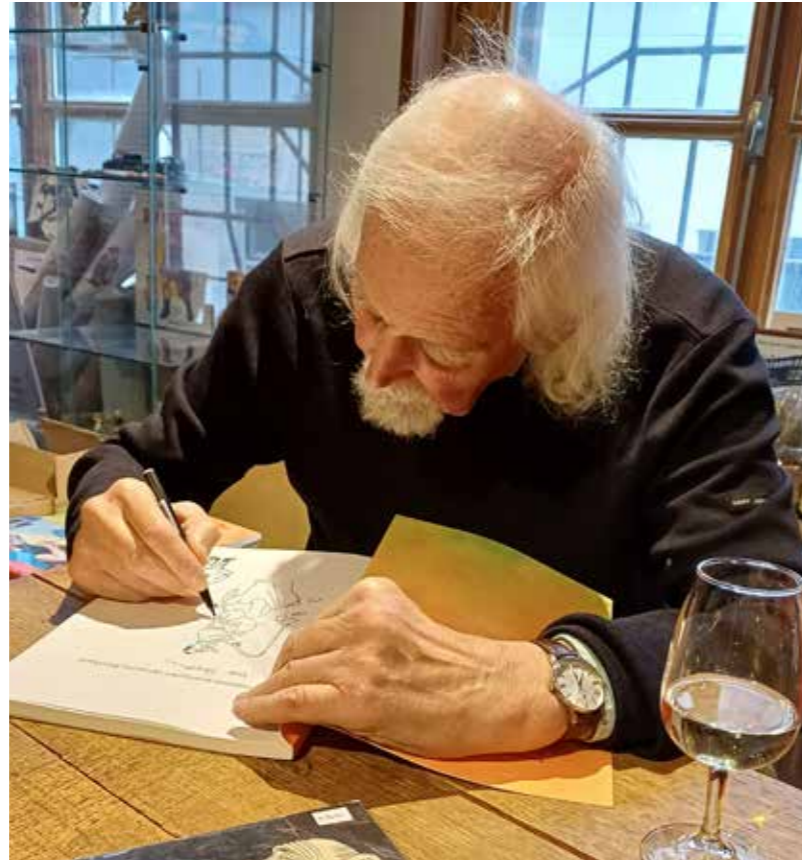
Tekenaar Willem steekt al zestig jaar de draak met autoriteiten en andere dikdoeners. Zoals de Oranjes, die het er in zijn boek *De mooiste avonturen van prins Bernhard* weer flink van langs krijgen. Duizenden spotprenten heeft de in Frankrijk woonachtige Holtrop (83) inmiddels getekend, voor bladen als *Charlie Hebdo*, *Libération*, *HP/De Tijd* en *Vrij Nederland*. En de koek is nog lang niet op. 'Ik voel me nog steeds meer journalist dan kunstenaar.'

TEGENDRAAADS TOT OP HET BOT

'VIJFTIG JAAR LATER VERBAAST HET ME WEL DAT DE MONARCHIE NOG STEEDS POPULAIR IS. IK DACHT TOEN DAT HET WEL SNEL AFGELOPEN ZOU ZIJN, NA AL DIE SCHANDALEN'

Het Amsterdam van 2024 is even wennen voor Bernhard Willem Holtrop, geboren in 1941. 'Het is allemaal zo anders geworden. Ik liep rond in de Kalverstraat en zocht als souvenir een kruikje jenever. Onmogelijk te vinden. Ze hebben wodka, whisky, maar geen jenever, zelfs geen fles!' Druk maakt hij zich er niet over, het is meer verbazing hoe de stad uit zijn jonge jaren niet meer dezelfde is. 'Er is hier nu wel een speciale pinda-kaaswinkel, haha.'

Aanleiding van zijn bezoek aan de hoofdstad is een heruitgave van het stripboek *De mooiste avonturen van prins Bernhard*, dat Willem in 1977 uitbracht. Daarin onthulde de tekenaar verschillende doofpotaffaires waarbij Bernhard van Lippe-Biesterfeld betrokken was. Hoe de prins na de oorlog zijn vroegere SS-chef uit een gevangenkamp wist te bevrijden. En hoe hij per maand 4000 dollar van het Lockheed-smeergeld besteedde aan het onder de radar houden van zijn maitresse en buitenechtelijke dochter.

Als inwoner van Parijs haalde Willem die verhalen gewoon uit de internationale pers. 'Ik las buitenlandse kranten als *Der Spiegel* en *The Observer*, daar stond veel meer in over de Oranjes dan in Nederlandse kranten. Vooral de Duitse pers was een goede bron. Buiten Nederland was je beter geïnformeerd, een beetje zoals nu in Rusland gebeurt. Dat mooie paleis van Poetin dat Navalny heeft gefilmd. Dat krijgen de Russen niet te zien.'

Schavuit van Oranje

Destijds werden *De mooiste avonturen van prins Bernhard* als feuilleton in het opinieblad *De Nieuwe Linie* gepubliceerd. De albumversie was lastig te krijgen omdat maar weinig winkels die durfden te verkopen. Nederland was anno 1977 nog lang niet klaar voor de aanblik van een naakte Juliana die boven op het gezicht van Bernhard zat. De reden waarom uitgeverij De Harmonie het boek nu opnieuw uitbrengt, is de recente vondst van de nazi-lidmaatschapskaart van Bernhard. Het is het keiharde bewijs dat de 'roddels' van Willem destijds gewoon de waarheid waren.

Willem heeft voor de nieuwe editie enkele strips en grappen toegevoegd, zoals over de dood van de bejaarde Bernhard. De prins zweert op de Bijbel dat hij nooit lid van de nazipartij was, en sterft door goddelijke interventie. In een andere grap kijken Juliana en Wilhelmina toe hoe na de bevrijding Nederlandse vrouwen de kop wordt kaalgeschoren. Op de vraag waarom krijgen de royals te horen: 'Ze gingen met Duitsers naar bed.' 'Hè bah,' is de reactie, nogal hypocriet voor dames die allebei zelf voor een Duitse partner kozen.

Hoe kijkt Willem tegenwoordig naar de Oranjes? 'Vijftig jaar later verbaast het me wel dat de monarchie nog steeds populair is. Ik dacht toen dat het wel snel afgelopen zou zijn, na al die schandalen. In Frankrijk verlangen ze daar denk

ik niet naar terug. Als je steeds een nieuwe president hebt, krijg je geen generatielange klieken rondom zo'n koninklijke familie. Ondanks alle troep die er momenteel ook is, zoals de grote steun voor ultrarechts, leeft in Frankrijk de geest van de revolutie nog steeds voort.'

Ironie wil dat de ouders van Holtrop zo'n bewondering voor de prins-gemaal hadden, dat ze hun zoon naar hem vernoemden. De Holtrops woonden op de Veluwe, in Ermelo, een plek waar kerk en monarchie in hoog aanzien staan. Hoe hebben zij de teleurgang van de schavuit van Oranje beleefd? 'Daar heb ik het nooit met ze over gehad, we praatten over andere dingen. Ik woonde toen allang niet meer thuis. Wel denk ik dat mijn moeder het jammer vond dat ik daarover ging tekenen. Ze vond het sowieso niet zo'n net beroep. Ze had liever gehad dat ik in de reclame ging. Mijn vader vond het prachtig. Toen hij gestorven was, vond ik in een la verschillende nummers van *God, Nederland & Oranje*, die had hij kennelijk weten te vinden.'

Met dat underground-stripblad begon Willems kruistocht tegen hypocrisie en kleinburgerlijkheid. En het bleef niet onopgemerkt. Al in nummer 1 stonden twee cartoons die nationale beroering veroorzaakten. Een spotprent van Juliana als raamprostituee met als prijskaartje de jaarlijkse kosten van de monarchie leverde Willem een aanklacht op wegens majesteitschennis. Een andere cartoon toonde een politie-man die een betoger achterna zit. De agent is getekend in swastika-vorm. Er ging een arrestatiebevel voor Holtrop uit.

Willem besloot zich aan te geven. 'Ik had geen zin om aan de grens opgepakt te worden, dus ben zelf naar het politiebureau gegaan. "Het schijnt dat ik gezocht word." "O, wie bent u dan?" Ze hebben me een paar nachten opgesloten en ik moest uiteindelijk een boete betalen. Ik heb er geen trauma aan overgehouden, er gebeurden zoveel vreselijke dingen in die tijd. Je kon in elkaar geslagen worden door de politie, dat is mij nooit overkomen. Ik vond het leuk om dat blaadje te maken en vrienden als Willem van Malsen uit te nodigen om eraan mee te werken. Dat was wat ik wilde: een Nederlandse *Hara-Kiri*

Vanwege zijn houding in oorlogstijd waren de Nederlanders graag bereid zijn naziverleden te vergeten. Hij niet. Na de oorlog liet B. zonder proces zijn vroegere chef uit een SS-gevangenkamp in België bevrijden.

maken. Maar we hadden hier te weinig goede tekenaars, en te weinig geld. Het werd gewoon op straat verkocht.'

Hara-Kiri was destijds een radicaal Frans maandblad. Niks was te dol om te plaatsen, dus helemaal het podium waar Willem zichzelf al op zag staan. Vaste medewerker worden had nogal wat voeten in de aarde, ontdekte Willem toen hij zijn eerste tekeningen naar de redactie stuurde. 'Hara-Kiri' was het enige blad waar ik in wilde staan, maar mijn werk was nooit goed genoeg. Ik zat toen nog in militaire dienst en de secretaresse stuurde netjes mijn tekeningen terug naar de kazerne. Dat vond ik al een hele eer, dus bleef ik het proberen.' ▶

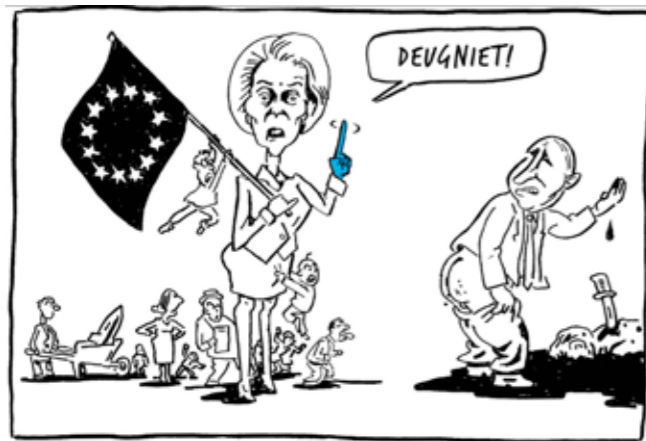
Willem Holtrop geconcentreerd aan het werk. Hij heeft veel getekend voor het beroemde Franse blad *Charlie Hebdo*.

Hij lifte naar Parijs om zijn werk persoonlijk te kunnen overhandigen. 'Kwam je midden in de nacht per vrachtwagen aan bij de Hallen, fantastisch! Rondkijken, hotelletje zoeken en de volgende ochtend naar de redactie toe. Vier of vijf keer gedaan, gewoon doorzetten.'

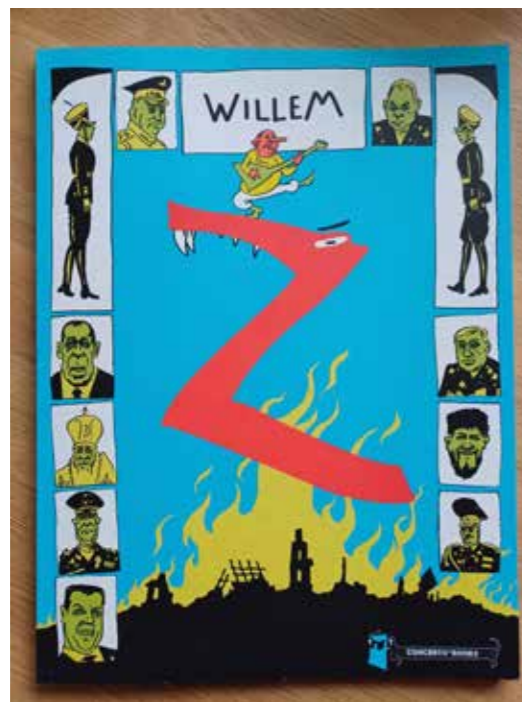
Hara-Kiri ging overstag en Willem verkaste naar Frankrijk. Zijn beste vriend, kunstenaar en politiek tekenaar Willem van Malsen woonde er al en hielp hem zijn plek te vinden.

Spelfouten

Het was mei 1968 en Parijs was dankzij de studentenprotesten het brandpunt van Europa. Een prachtige tijd, herinnert Willem zich. 'Ik ging naar redactievergaderingen van *Hara-Kiri*, die soms flink uit de hand konden lopen. Daarna ging iedereen naar café La Palette in Saint-Germain-des-Prés. Karel Appel kwam er veel en ik

Harde tekeningen, Willem schuwt ze niet. Rechtsboven de illustratie waarmee hij in 2006 de Inkspotprijs won.

heb er mijn vrouw Medi ontmoet. Op het terras zag je kunstenaars uit heel de wereld, met in het midden één Fransman: tekenaar Topor. Hij was een held van me en het was fantastisch dat we vrienden werden. Mijn broers en zusters hadden allemaal nette beroepen, hadden huizen. Ik zat op een kamertje, maar ging om met genieën. Laat ze maar in Holland, dacht ik. Ook al verdiende ik geen cent, je zat tussen bijzondere mensen.'

De hoofdredactie van *Hara-Kiri* wilde elke maand een pagina van Willem. Hij vroeg of het er twee mochten zijn, hij moest immers zijn kamerhuur betalen. Dat was goed, en ook kreeg Willem carte blanche qua inhoud. 'Dat was fantastisch, het hoefde ook niet over politiek te gaan. Ik herinner me vooral veel tekeningen over seks. Het heeft lang geduurd voor ik de Franse politiek goed leerde kennen, net als de taal trouwens. Ik heb nooit de middelbare school afgemaakt en had dus geen goed Frans geleerd. Bij *Charlie Hebdo* hebben ze het jarenlang volgehouden om mijn tekeningen inclusief spelfouten af te drukken. Kwam er een tekenaar uit Zwitserland, Gérald Poussin, op de redactie, die ook zijn strips liet zien. Was het antwoord: "Ja, we hebben al iemand hier met fouten in zijn Frans."

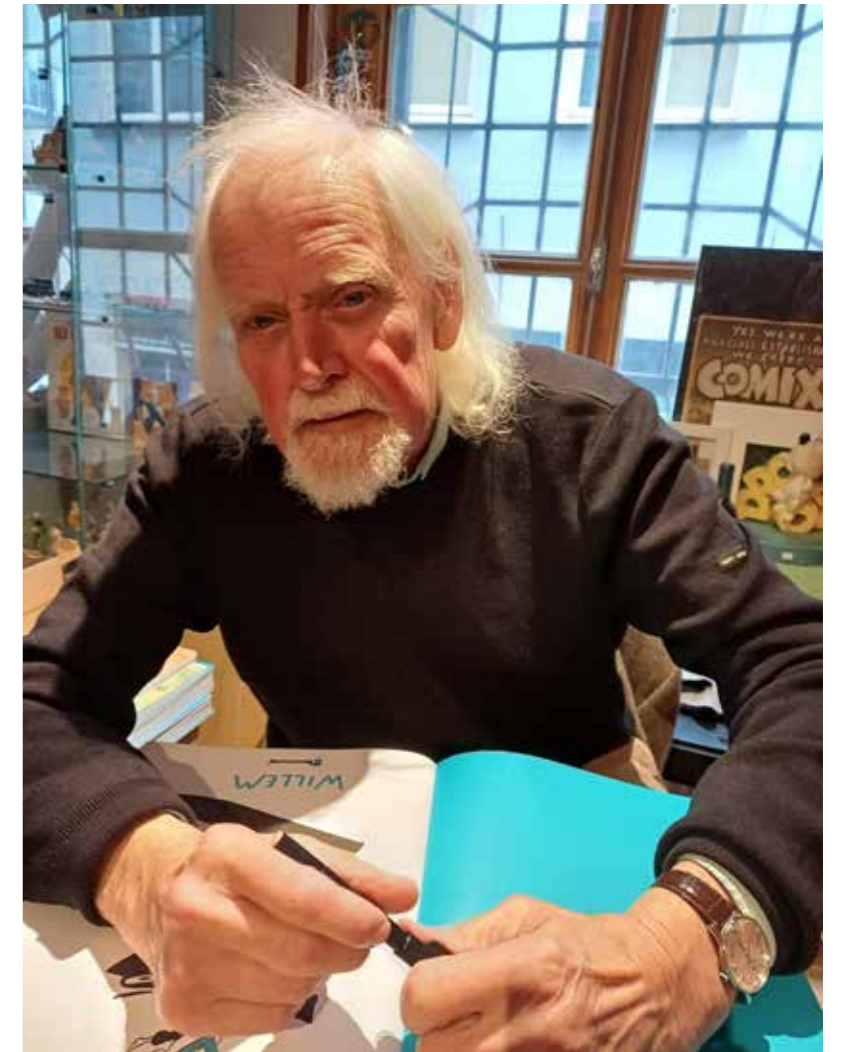
Zo klinkt het alsof Willem zijn carrière op een presenteerblaadje aangereikt kreeg, maar hij heeft er hard voor moeten werken. Bij de uitreiking van het eerste exemplaar van De mooiste avonturen van prins Bernhard in de Amsterdam-

se stripwinkel Lambiek vertelde vriend en collega Joost Swarte over Willems toewijding. Swarte: 'Als ik bij hem en Medi in Parijs logeerde, eindigde de avond vaak met flink wat neutjes en wijn. Wanneer ik dan de volgende ochtend rond een uur of negen met een hard hoofd opstond, hoorde ik de voordeur gaan. Dan kwam Bernhard terug van zijn dagelijkse ochtendcorvee. Dat bestond eruit dat hij heel vroeg opstond, de metro nam naar de kiosk van het treinstation en daar de internationale kranten kocht. Die ging hij dan op een terras lezen met een kopje koffie. Als hij dan terugkwam, had hij zijn idee voor een dagelijkse prent al helemaal rond.'

Hara-Kiri was in de jaren zestig zo succesvol als satirisch magazine dat het een wekelijkse spin-off kreeg: *Charlie Hebdo*. Daar ging Willem ook voor tekenen. En ook Charlie kende afsplitsingen. Toen Willem na enkele jaren gevraagd werd hoofdredacteur van *Surprise* te worden, stemde hij in. 'Hoofdredacteur was leuk, omdat ik de mensen die ik waardeerde kon publiceren. Ze stonden voor me in de rij. Letterlijk! Dan zat ik achter een tafel ze allemaal te beoordelen. Sommigen wilden helemaal geen werk, die wilden alleen maar een bewijs dat ze hadden geprobeerd om uit hun uitkering te komen. Jammer genoeg heeft *Surprise* het maar een nummer of vijf, zes volgehouden.'

Welke Nederlandse tekenaars heeft hij in Frankrijk proberen te introduceren? 'Joost Swarte, ik zag gelijk dat hij heel bijzonder was. Verder vond ik de Nederlandse scene niet zo interessant. Afgezien van Peter Pontiac zou ik zo gauw geen mensen weten. O ja, Eric Schreurs, die stak net als ik overal de draak mee. En we hielden allebei wel van een borreltje. Eric is eraan doodgegaan, ik niet. Ook met Willem van Malsen heb ik veel gedronken. Hij kwam uit dezelfde plaats als ik, Ermelo, alleen zat hij op de openbare school en ik op de school met de Bijbel. Willem is in sociëteit De Kring aan het Leidseplein twee keer van de trap gevallen. Dat is niet goed voor je gezondheid. Hij had nooit terug moeten gaan naar Amsterdam.'

Willem heeft ooit gezegd dat hij in zijn werk graag absurde verbanden zoekt. Twee dingen die niks met elkaar te maken hebben en samenkomen in een grap. Hij beaamt dit. 'Dat geeft een schok. Ik hoop dat ik mensen zo aan het denken kan zetten. Maar als je voor een dagblad werkt, kun je er niet te lang over nadenken. Soms schiet je de volgende dag te binnen: dat had ik beter kunnen doen. Maar ja, dan is het te laat. Het is ook een eenzaam beroep, je zit alleen in een kamertje. En dan woon ik ook nog op een eiland. Daarom houd ik ervan om naar stripfestivals te gaan. Daar zie je collega's,

anders niet.' Vijftien jaar geleden verruilden Willem en Medi de drukte van Parijs voor de rust van het Bretonse eiland Groix. Duizenden tekeningen moet Willem in de loop der jaren geproduceerd hebben. Had hij ooit last van ideeënschaarste? 'Nooit. Er ligt altijd wel een bruikbaar onderwerp. Ik heb een jaar of dertig getekend voor dagblad *Libération*. Elke dag tegen één uur moest ik twee tekeningen opsturen over twee verschillende onderwerpen, dan konden ze daaruit kiezen. Dan was ik klaar. Die tweede gebruikte ik dan soms in een andere vorm voor een van de weekbladen. Ik heb ze ook niet allemaal bewaard. Wat ik had is verkocht aan de Bibliothèque Nationale, die hebben de hele boel meegenomen. Beetje bij beetje, want op mijn eiland komen geen grote vrachtwagens.'

Politiebescherming

Er waait alweer geruime tijd een gure wind door cartoonland. Politieke tekenaars worden aan de schandpaal genageld of moeten zelfs onder-

'IK ZAT OP EEN KAMERTJE, MAAR GING OM MET GENIEËN. LAAT ZE MAAR IN HOLLAND, DACHT IK. OOK AL VERDIENDE IK GEEN CENT, JE ZAT TUSSEN BIJZONDERE MENSEN'

PRINS BERNHARD
LEOPOLD FREDERIK
EVERHARD JULIUS
COERT KAREL
GODFRIED PIETER

Een spotprent van Juliana als raamprostituee met de jaarlijkse kosten van de monarchie leverde Willem een aanklacht op.

duiken. Wanneer begon Willem aan te voelen dat zijn vakgebied risico's met zich meedroeg? 'Toen mijn collega's van *Charlie Hebdo* vermoord werden. Ik zag dat niet aankomen, al waren er regelmatig bedreigingen. Maar dat het zover zou gaan... Het heeft mijn leven echter niet veranderd. De dag waarop het gebeurde in 2015 arriveerde ik net in Parijs, van mijn eiland. Ik probeerde nog de redactie te bereiken, maar door de politieverperring kwam ik niet ver.' Willem ging maar naar het appartementje dat hij en zijn vrouw in Parijs hadden aangehouden. 'Om drie uur 's nachts: boem, boem, boem op de deur! Stonden er drie grote mannen: "Bent u tekenaar Willem?" "Eh, ja..." "Wilt u politiebescerming?" "Nou nee, dank u." Beveiliging? Geen denken aan. Ik wil een biertje kunnen drinken zonder dat er twee kerels om me heen staan. Maar ik was plotseling wel een complete vriendenkring kwijt.' Bij de aanslag op *Charlie Hebdo* verloren onder meer acht journalisten het leven. Sindsdien zijn kranten en magazines een stuk

voorzichtiger geworden, moet Willem vaststellen. 'Dat begon met *The Herald Tribune*. Die wilden helemaal geen tekenaars meer hebben, omdat je die niet zou kunnen vertrouwen. Of hun tekeningen zijn anti-islam, of antisemitisch, je weet het nooit met die gasten. Dus alleen nog maar illustraties in de *Herald*, met kraak noch smaak. Toen ontsloeg *The Guardian* tekenaar Steve Bell, zogenaamd wegens een antisemitische cartoon. Dat vond ik echt een schandaal. Corinne Rey, mijn opvolgster bij *Libération*, is nu met de dood bedreigd doordat ze tekeningen over Hamas maakte. Dat zou dan weer anti-islam zijn. Het is zo gemakkelijk om dat te zeggen. Ik denk vooral dat de lontjes korter zijn geworden. En via sociale media worden tekeningen direct over de hele wereld verspreid. Het zijn niet alleen meer de mensen die voor hun krantje betalen die ze onder ogen krijgen.' Ik wijs Willem op de tekening waarmee hij in 2006 de Nederlandse Inktspotprijs won. We zien de afscheiding waarmee Israël de Palestijnse gebieden heeft geïsoleerd. Twee Israëliërs kijken

TWEE RUSSISCHE SOLDATEN STAAN OVER EEN BABYLIJKJE GEBOGEN. 'WEER ZO'N ACHTERBAKSE BABY DIE ZELFMOORD PLEEGT OM POETIN ZWART TE MAKEN'

tevreden naar het resultaat, maar eentje moet toegeven: 'Het herinnert me ergens aan...' De nederzetting is in een concentratiekamp veranderd. Het is een harde grap, maar wel raak en nog steeds pijnlijk actueel. Willem kan hem niet meer herinneren, maar beaamt dat er in twintig jaar tijd niet veel veranderd is. 'Vooral nu, in Gaza en in Oekraïne, gaan de bombardementen maar door. En de hele wereld laat het begaan. Duizenden mensen die verdwijnen.' Hij schudt het hoofd en neemt een slokje van z'n wijn.

Klepzeiker Prijs

Kun je nog wel grappig zijn als je boos bent? 'O zeker wel. Zo heb ik een boek met boze tekeningen gemaakt over de strijd in Oekraïne. Het heet *Z* en momenteel werk ik aan een vervolg. Het zijn losse tekeningen, waarvan sommige eerder zijn geplaatst, maar aangevuld zijn met nieuwe tekeningen. Daardoor verandert de context.' Een voorbeeld is een cartoon van twee Russische soldaten die over een babylijkje gebogen staan. 'Weer zo'n achterbakse baby die zelfmoord pleegt om Poetin zwart te maken.' Eromheen heeft Willem tekeningen geplaatst die de innige band tussen Poetin en de patriarch van de Russisch-orthodoxe kerk laten zien. Sommige pagina's in *Z* zijn ware kunstwerkjes geworden, zo sierlijk heeft Willem zijn boodschap verbeeld. Als ik het k-woord laat vallen, wil hij er echter niets van weten. 'Kunst? Daar maak ik me weinig druk over. In Frankrijk worden cartoons ook niet als kunstvorm gezien. Ik heb nu vijftig jaar een perskaart en ik voel me nog steeds meer journalist dan kunstenaar. Een paar jaar geleden heb ik de Grand Prix d'Angoulême gewonnen, de belangrijkste prijs voor striptekenaars in Frankrijk. Zeker een eer, maar het kan me niet zoveel schelen. Wist je dat ik in Holland ooit de Klepzeiker Prijs heb gewonnen? Net zo mooi! En in Ivoorkust hebben ze mij de *Prijs voor Afrikaanse humor* gegeven. Die win je vooral als je kritisch over voormalig kolonisator Frankrijk tekent, haha. Ach, prijzen neem ik niet zo serieus.' Wel voelt hij zich thuis tussen striptekenaars.

Aardige mensen vaak, al vindt hij iemand als Enki Bilal een beetje een rockster. 'Maar het is geen haat-en-nijd-wereld zoals die van de schilders. Die zijn jaloers op elkaar omdat de een bij een betere galerie zit, of wel in een museum hangt. Tekenaars drinken gezellig een glas samen.' Dat klopt, zien we later die dag in stripwinkel Lambiek, waar de fine fleur van de Nederlandse tekenwereld bij elkaar is gekomen om met veel bier en wijn op Willems gezondheid te proosten. Denkt de tekenaar dat er een moment komt dat hij de pen zal neerleggen omdat hij de wereld om hem heen niet meer begrijpt? 'Dat speelt nu al, hoor. Alles wat te maken heeft met het web snap ik niet. Krijg ik een mail dat ik iets niet betaald heb. Mail ik terug: "Kunt u me dat per post sturen? Geen mails meer alstublieft." Ach, dat is niet erg. Er blijft altijd genoeg te tekenen over.' ✕
De mooiste avonturen van prins Bernhard wordt uitgegeven door De Harmonie.

In zijn stripboek *De mooiste avonturen van prins Bernhard*, dat hij in 1977 uitbracht, onthulde de tekenaar verschillende doofpotaffaires.

Strip
De mooiste avonturen van prins Bernhard, van Willem, uitgeverij De Harmonie, 21,90 €.

VORSTELIJK SIT-ON-MY-FACE-MOMENT

Prins Bernhards scandaleuze leven als spotstrip

Nederlandse versie van Franse strip uit jaren 70 over Bernhard van tekenaar Willem verschijnt nu pas.

Door onze redacteur **Paul Steenhuis**

In 1977 durfde geen Nederlandse uitgever het aan om een stripboek te publiceren van de Nederlandse tekenaar Willem (Bernhard Willem Holtrop, 1941) over alle schandalen waarin prins Bernhard (1911-2004) verwickeld was. En dat terwijl de meeste van de feiten over Bernhard, inclusief zijn naziverleden, toen al bekend waren. „Ik haalde ze uit de internationale pers, niet de Nederlandse”, vertelde Willem onlangs in een café in Amsterdam.

Zijn met bijtende spot getekende strip over de vereerde Duitse echtgenoot van koningin Juliana kwam als boek destijds dus louter uit in Frankrijk, waar Willem woont, onder de titel *Les aventures de prince Bernhard*.

Maar vorig jaar dook Bernhards originele lidmaatschapskaart van de Natio-

Lossow's erotische ets uit de serie 'Een trouwe dienaar van zijn vrouw' (1890), en Willems variant in zijn prins Bernhardstrip.

nalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei op (de NSDAP, Hitlers partij). Daarom vond uitgeverij De Harmonie de tijd rijp om een „opgefriste en aangevulde editie” van het stripboek in het Nederlands uit te geven. Titel: *De mooiste avonturen van prins Bernhard*.

Dat het nazi-lidmaatschap van de jonge prins uit de tijd dat Hitler nog een bevriend staatshoofd was „op de keper beschouwd weinig voorstelde”, zoals historicus Gerard Aalders schreef in zijn boek *Bernhard: alles was anders* (2014), werd overschaduwd door alle leugenachtige pogingen van de prins om dat partijlidmaatschap te ontkennen. Dat leidde tot een aanvulling in deze nieuwe versie van Willems boek. Op de laatste strippagina zien we de oude prins zeggen: „Ik kan met de hand op de bijbel verklaren: ik was nooit een nazi.” Vervolgens legt Bernhard zijn hand op de bijbel, die een schok geeft - en hij valt dood neer. Waarop de bijbel zegt: „Had je niet moeten doen, kerel.” Het hand-op-de-bijbel-citaat haalde Willem letterlijk uit het laatste interview dat de prins voor zijn dood gaf, aan *de Volkskrant* in 2004.

Voor Bernhard was Juliana „de springplank [...] voor zijn mooie leven, zonder dat hij zich ook maar iets aan haar wensen en belangen gelegen liet liggen”, schreef Juliana's biografe Jolande Withuis (*Juliana, vorstin in een mannenwereld*, 2016). Die houding, de leugens, het overspel, de corruptie, zijn moeizame verhouding met Juliana, je vindt het in alle 80 pagina's van de strip terug. De meeste krantenfeiten van toen zijn in grote lijnen juist gebleken.

Al gebruikte Willem natuurlijk wel zijn creatieve verbeelding om die feiten weer te geven. Bijvoorbeeld bij een seksscène van het prille koninklijke paar: Willem tekent een vorstelijk *sit-on-my-face*-moment, uniek in de verbeelding van de Nederlandse monarchie.

We zien een naakte Juliana - net ko-

ningin geworden, in 1948 - op de rug, met slechts een kroon op, in bed. Ze zit op het gezicht van haar naakte echtgenoot die onder haar ligt: een seksstandje dat wel *facesitting*, of *queening* of *kinging* wordt genoemd. De Britse komediegroep Monty Python bezong het standje in hun vrolijke lied 'Sit On My Face And Tell Me That You Love Me'.

Willems tekening lijkt direct ontleend aan een kunsthistorisch voorbeeld, een porno-ets uit de reeks *Een trouwe dienaar van zijn vrouw* van de Duitse kunstenaar Heinrich Lossow (1843-1897). Het laat zien hoe gedegen gedocumenteerd Willem zijn strips maakt. Juliana's woorden tot de prins (onder haar) zijn vol hoop: „Wat hebben wij het goed. Jij kunt gaan jagen wanneer je wilt, ik houd me bezig met de dochters en de burgers regeren het land.” Maar op het volgende plaatje zien we een ontevreden Bernhard het paleis verlaten, denkend: „Domme gans. Ze denkt dat de regering de baas is. Ik, met mijn internationale contacten, zal haar nog wel eens een paar dingen leren.” En zo geschiedde. Hij liet zich onder meer in het geniep ruim een miljoen gulden smeergeld betalen door zijn vrienden bij vliegtuigfabrikant Lockheed, om reclame te maken voor de aanschaf van hun staaljagers.

Willem was vorige week in Amsterdam voor de presentatie van de heruitgave van de strip. De face-sit-scène was, vertelde hij, „de enige tekening die in Nederland gecensureerd werd toen de strip in de jaren zeventig behalve in Frankrijk ook als vervolgverhaal in het blad *De Nieuwe Linie* verscheen.” Maar het is allemaal lang geleden, aldus de 83-jarige tekenaar, die in 1968 naar Frankrijk verhuisde. Hij vraagt zich af of ze in Nederland nog wel in prins Bernhard geïnteresseerd zijn. Met een ironisch lachje: „Weet je dat ik naar prins Bernhard vernoemd ben? Dat was in 1941 een soort daad van verzet.”

Achterpagina.

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

OP ZOEK

Eerste paasdag, druilerig weer. Ideaal voor een bezoek aan de sauna. Die is helemaal in paassfeer: bezoekers kunnen eieren zoeken in de grote tuin en een prijs met hun ei winnen. Het gouden ei, 250 euro waard, is nog niet gevonden. Terwijl ik met twee jongemannen in de jacuzzi zit, kijken we geamuseerd naar alle ogen die onopvallend richting struiken, bloemenbakken en andere mogelijke verstoppingen gaan. Een vrouw stapt bij ons in het warme water. Eén van de mannen vraagt haar: „Ook op zoek?” „Nee,” zegt ze, „ik ben pas gescheiden.”

Diederik Bosscha

FOKKE & SUKKE
KUNNEN DE SIGARETTEN NIET MEER BETALEN

MAAR ALS GEERT EENMAAL AAN DE MACHT IS

...KRIJGEN WE EEN NICOTINE-TOESLAG!

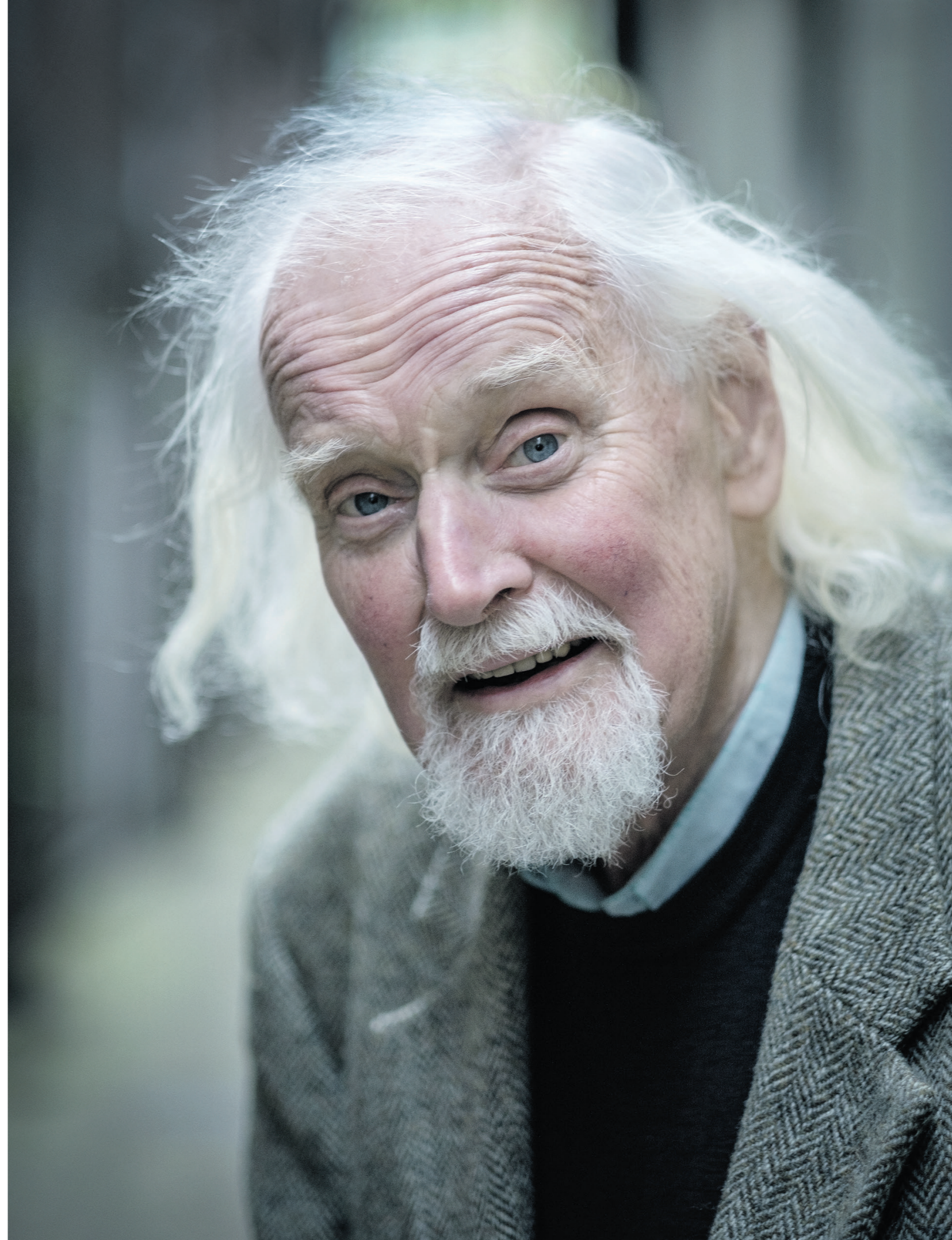

RG+T

Zo'n louche type is leuk om te tekenen

In de jaren zeventig verschenen zijn cartoons over prins Bernhard al in Frankrijk. Volgens de uitgever is Nederland er nu ook klaar voor. Bernhard Willem Holtrop (83) leeft zich met zichtbaar plezier uit op zijn onderwerp.

tekst **Paul van der Steen** foto's **Patrick Post**

Charlie Hebdo. Al wist ik natuurlijk niet of het iemand in Frankrijk zou interesseren.”

Heeft u daar ooit een indruk van gekregen?

“Nee. Ik heb geen idee. De Bernhard-cartoons zijn in Frankrijk nadien wel beland in een klein boekje. Maar dat is nooit herdrukt of zo.”

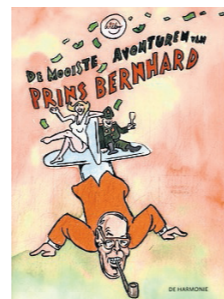
Hoe reageerde Nederland?

“Bernhards avonturen verschenen in opinieweekblad *De Nieuwe Linie*. Eén tekening, waarop een blote Juliana op het gezicht van Bernhard zit, is gecensureerd.”

Verzette u zich daar niet tegen?

“De tekst bleef overeind, dat vond ik het belangrijkste. Van een boekuitgave in het Nederlands is het toen nooit gekomen. Een of twee uitgeverijen wilden wel. Later niet meer. Mogelijk na aandringen van hogerop.”

Uw Bernhard-tekeningen werden destijds ook geweigerd op een striptoonstelling in Schiedam.

Willem
De mooiste avonturen van prins Bernhard

De Harmonie;
80 blz. €21

In 1966 maakte hij voor het Provo-blad *God, Nederland & Oranje* een prent waarop Juliana als prostituee achter het raam zat. Met een prijskaartje erbij: f 5.200.000,-. Justitie vond dat majesteitsschennis, maar de rechter sprak hem vrij. Niet veel later, in 1968, vertrok de tekenaar naar Frankrijk, waar hij een grote naam werd en werk maakte voor onder meer *Libération* en *Charlie Hebdo*.

Als tekenaar noemt hij zich Willem, maar hij heet Bernhard Willem Holtrop. Geboortedatum: 2 april 1941. De tekenaar van *De mooiste avonturen van prins Bernhard*, pas verschenen in Nederland, werd vernoemd naar zijn latere hoofdpersonage. “Dat was toen een soort verzetsdaad”, zegt hij lachend. “Er zullen ook wel jongens van mijn leeftijd rondlopen die Adolf heten.”

Holtrop groeide op in een gereformeerd, Oranje-gezind milieu, maar de prins speelde tijdens zijn jeugd geen rol van betekenis. “Hij interesseerde me niet. Bij ons op zolder stond wel een grote doos met allerlei ondergrondse publicaties, *Trouw* en andere kranten. En dingen die uit vliegtuigen werden gegooid. Vlugschriften met foto’s van de prinsesjes en teksten erbij als ‘Wij komen heus terug’. Daar ging ik als kind in neuzen.”

In een hotel aan een Amsterdamse gracht kijkt de 83-jarige Willem naar aanleiding van *De mooiste avonturen van Prins Bernhard*, zijn grootste Oranje-project, naar het verleden en het heden. Zijn antwoorden en zinnen zijn kort – hij is geen prater. Maar zijn pret-ogen en de geregelde glimlach rond zijn mond verraden hoeveel plezier hij nog in zijn leven en werk heeft.

Willems boek zet Bernhard neer als een gewetenloze profiteur die opportunistisch kansen pakt bij de machtsovername van de nazi’s, zijn huwelijk met Juliana, de oorlog, het optreden van gebedsgenezers Greet Hofmans, vliegtuigaankopen en onderonsjes met de machtigen der aarde. Behalve op Bernhard leeft de tekenaar zich ook met zichtbaar plezier uit op diens pijp.

Bernhard kwam in de tweede helft van de jaren zeventig weer bij Willem in beeld. “Door het Lockheedschandaal (Bernhard nam steekpenningen aan van het Amerikaanse lucht- en ruimtevaartbedrijf, red.). Hij leek me wel een geschikt onderwerp voor het blad

Dat was toen reden voor tekenaar Martin Lodewijk om zich eveneens terug te trekken. “O ja. O God! Die episode was ik helemaal vergeten.”

Wat maakte Bernhard voor u tot zo’n prettig personage?

“Het is leuk om hem te tekenen. Het is zo’n louche type, iemand met één been in de wereld van de politiek en met het andere been in de wereld van zakenlieden. En hij heeft tot zijn laatste levenstocht gelogen, hè?”

Vanwaar de uitgave in het Nederlands, bijna een halve eeuw na verschijning in Frankrijk?

“Ik vraag me ook af of nog iemand is geïnteresseerd in die oude prins. Ik heb er zelf niet om gevraagd, hoor. Het idee komt van mijn uitgeverij, De Harmonie. Daar vonden ze de tijd rijp, omdat dat papiertje boven water is gekomen waarop staat dat hij wel degelijk lid is geweest van de NSDAP.”

De Nederlandse uitgave is uitgebreider dan het Franstalige origineel.

“Ik vond het boek uit de jaren zeventig een beetje mager. De Harmonie was dat eigenlijk wel met me eens. Dus kwamen we overeen dat ik een en ander bij zou maken. Dus is er nu een gedeelte over de bevrijding als soepel overstapje vanuit de oorlog na de naoorlogse periode. En een avontuur over de prins uit zijn laatste jaren, de man met het baardje. Daar leg ik ook de link met zijn lidmaatschap van de NSDAP.”

In het boek staan twee pagina’s over Juliana en haar hoedjes. Zijn die niet nieuw?

“Nee, die dateren van toen. Ze komen voort uit mijn verbazing. Op elke foto had ze weer een ander soort hoofddeksel op. De Britse koningin Elizabeth deed iets soortgelijks. Om iets uit te drukken, bedacht ik erbij. Dat heb ik uitgewerkt.”

Verbaasde het u destijds dat prins Bernhard relatief makkelijk wegwam met het Lockheedschandaal en niet werd vervolgd?

“Nee. De monarchie was destijds stevig verankerd. De prins had bovendien veel machtige vrienden. Dat het instituut bijna vijftig jaar later nog altijd overeind zou staan, had ik daarentegen niet gedacht. Ik verwachtte dat het niets zou worden met die koning Wil-

Dat het koningshuis nog bestaat, had ik niet gedacht

OVER DE CARTOONIST

Bernhard Willem Holtrop (1941) studeerde aan de kunstacademies van Arnhem en Den Bosch. Hij begon in de jaren zestig te tekenen voor de Provo-beweging. In 1968 verhuisde hij naar Frankrijk, waar hij naam maakte met prenten en strips in gerenommeerde kranten en bladen. In Nederland won hij onder meer de Inktspot-prijs en de Strip-schapprijs.

lem en die Argentijnse aan zijn zijde. Dat bleek een misvatting.”

U bent altijd afstand blijven houden tot de Oranjes. U wilde u wel verbinden aan culturele evenementen van de Nederlandse regering in Frankrijk, maar onder voorwaarde dat u de koningin geen handje hoefde te geven.

“Klopt. Daar hou ik niet van. Van handen schudden met presidenten trouwens evenmin. Naar van die leuke avonden in de tuin van de Nederlandse ambassade ging ik wel. Daar was ook iets te drinken.”

Is de algemene houding tegenover de macht in de republiek Frankrijk anders dan die in het koninkrijk Nederland?

“De neiging tot knipmessen is misschien iets minder groot. Maar ook daar zijn er natuurlijk mensen die met gediensstigheid in het gevlij proberen te komen. Het verschil is natuurlijk dat presidenten zich altijd bewust zijn van hun tijdelijkheid en dat bijna de helft zich standaard niet verwant met hen voelt. Alleen al daarvoor is het aantal ‘vrienden’ beperkter.”

Voelt u zelf als politiek tekenaar nog steeds evenveel engagement als zes decennia geleden?

“Eigenlijk wel. Als je ziet wat er allemaal gebeurt in de wereld van vandaag – daar moet je wel op reageren. Maar lol is eveneens een belangrijke drijfveer, hoor. Het is een mooi beroep.”

U tekende al van jongs af aan?

“Zoals de meeste kinderen. Als ze een jaar of vier zijn, tekenen ze bijna allemaal. Daarna verliezen veel van hen de onbevangenheid en moeten ze leren schrijven. Of ouders zien dat tekenen en worden bang dat het kind ermee door zal gaan. Die zeggen dan dat het wel een hobby moet blijven.”

Deden uw ouders dat ook?

“Nou, mijn broers en zusters hadden al een nette be trekking. Dus ik kon mijn gang gaan.” >>

>> Kwam het engagement al vroeg terug in uw tekeningen of kwam dat pas later?

“Dat diende zich al vroeg aan. Dat kwam ook wel door mijn ouders. Ik groeide op met de verhalen van de oorlog, over Duitsers en NSB’ers. En de Koude Oorlog was gaande met de angst dat de Russen zouden komen. Tegelijkertijd was er sprake van een soort naïviteit. In ons dorp Emmeloord was één communist, een fotograaf. Het was een goede vriend van mijn vader. Die zei: ‘Ach, als de Russen komen, maakt u zich dan geen zorgen. Ik doe een goed woordje.’”

Tekent u nu nog elke dag?

“Ja. Er is een tijd geweest dat ik elke dag voor twee uur ’s middags twee cartoons moest aanleveren. Dat werd een beetje veel, dus daar ben ik op mijn tachtigste mee gestopt. Maar ik werk nog steeds voor een weekblad en een maandblad, en aan een boek over de oorlogen in Gaza en Oekraïne. De absurditeit van die conflicten. Dat zulke zaken vandaag allemaal nog kunnen gebeuren. Elke dag bombardementen. En wat doet de wereld? Niks. Eigenlijk lijken die oorlogen in veel opzichten op de strijd tussen 1939 en 1945. Alleen die drones zijn een nieuw element. Voor een tekenaar wel weer fijne machines om te tekenen, moet ik toegeven.”

Hoe ziet een werkdag van u eruit?

“Ik begin om zeven uur naar de televisie te kijken. Naar het nieuws. En dan loop ik langzaam naar mijn atelier. De krant komt pas om tien uur aan. Dan ga ik

naar het café en lees de krant. En ’s avonds kijk ik rond een uur of acht weer naar het nieuws op tv.”

Verandert uw tekenstijl nog?

“Nee, ik geloof het niet. Ik probeer wel steeds duidelijker te zijn. Meteen: tsjoek! Want een heleboel mensen lezen geen artikelen, maar ze kijken wel naar zo’n tekening.”

Het oude cliché luidt dat één beeld meer kan zeggen dan duizend woorden.

“Zoiets ja. Daarom blijf ik ook zweren bij werken in zwart-wit. Kleuren maken het allemaal een beetje zachter. Terwijl ik meteen wil toeslaan met een tekening, geen mogelijkheid tot ontsnapping wil bieden.”

U was zelf op weg naar Parijs toen de aanslag op de redactie van ‘Charlie Hebdo’ plaatsvond. Sommige tekeningen lijken tegenwoordig gevoeliger te liggen dan toen u begon.

“Het gevaarlijke is dat omstreden tekeningen tegenwoordig zo snel worden verspreid. Als je nu een man met een baard tekent, dan zijn er morgen in Pakistan demonstraties tegen die prent.”

Gaat u daarom bepaalde onderwerpen uit de weg?
“Eigenlijk niet, nee.”

Dus ook die man met die baard niet?

“De redactie van *Charlie Hebdo* staat constant onder politiebewaking. Net als sommige van de medewerkers. Ik loop vrij rond.”

En daar kleven geen risico’s aan?

“Ach, ik woon op een klein eilandje bij Bretagne waar iedereen elkaar kent. Als daar iemand komt met een kalasjnikov, wordt die meteen gepakt.”

Hoe denken uw opdrachtgevers over mogelijk gevoelige tekeningen?

“Er worden steeds minder tekeningen gebruikt. Het voelde gek toen de *Herald Tribune* ermee stopte. Nietszeggende tekeningen vervangen steeds vaker scherpe, politieke tekeningen. Ze zijn bang dat ze als anti-joods of anti-islam worden gezien. Tekenaars vinden ze niet te vertrouwen. Politieke correctheid en de cancelcultuur drukken hun stempel. Ik heb gelukkig altijd voor opdrachtgevers gewerkt die me mijn gang lieten gaan.”

Hebben uw tekeningen enig effect?

“Op mensen die ik teken? Nee. Misschien op de lezers. Hopelijk schudden mijn tekeningen hen een beetje door elkaar en stemmen ze tot enig nadenken.” <<